

Зайцева З. І.,

доктор історичних наук, професор,

професор кафедри політичних технологій,

Київський національний університет імені Вадима Гетьмана

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ

Важлива роль у системі інструментів формування й трансформації світового порядку належить стратегічному партнерству. Вагомий внесок у теоретичну розробку, хронологічно-поетапне висвітлення й узагальнення українського праксису стратегічного партнерства внесли І. Жовква, В. Остап'як, Г. Перепелиця, Н. Ржевська, Г. Шелест, С. Шергін та інші.

Стратегічне партнерство є особливим типом міждержавних відносин, яке відзначається послідовною системою взаємодії держав в напрямі реалізації спільних стратегічних завдань, інтересів та цілей. На відміну від союзницьких відносин стратегічне партнерство не передбачає взаємних зобов'язань, як це притаманно міждержавним союзам, коли сторони взаємно гарантують військову підтримку в разі агресії проти однієї з них, що зафіксовано, приміром, у статуті НАТО. Будучи високою сходинкою співробітництва стратегічне партнерство в перспективі може згенерувати союзницькі відносини. Зауважимо, що в сучасному медійному просторі країни, які надають допомогу Україні в боротьбі з агресором, трактуються як наші союзники.

Стратегічне партнерство як інструмент зовнішньої політики суверенної України пройшло кілька етапів розвитку, впродовж яких послідовно трансформувалася його роль у зовнішньополітичному механізмі держави. У першій половині 1990-х років, коли закладалися передумови для використання стратегічного партнерства, категорія стратегічного партнерства знайшла відображення у деяких офіційних документах, а саме у Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України». В документі було задекларовано встановлення відносин політичного і військового

партнерства з державами Заходу – членами ЄС та НАТО, а також стратегічного партнерства з усіма державами-сусідами України. Тобто на момент 1993 року стратегічними партнерами вважалися тільки сусідні держави по всьому периметру кордону України. Наголошувалося, що зовнішньополітичні зусилля мають бути постійно спрямовані на те, щоб прикордонні держави утворювали навколо України надійну смугу миру і стабільності. В цьому контексті кожна прикордонна держава вважалася стратегічним партнером України. Різниці між окремими прикордонними державами в документі не було зазначено.

У подальшому з'явилася практика однобічного декларування Україною своїми стратегічними партнерами надто великої кількості держав. За експертними оцінками на початку 2000-х років їхня кількість у інформаційному просторі доходила до 40. До того ж відсутність чіткого дефінітивної-термінологічно визначення стратегічного партнерства на державному рівні призвело до девальвації даного типу міждержавних відносин. Стосовно переважної більшості оголошених стратегічних партнерств власне стратегічний статус не підкріплювався як реальним станом речей у двосторонніх відносинах, так і договірною базою, й нерідко базувався на усних заявах українських високопосадовців.

Хаотичність й деяка нерозбірливість проголошення відносин стратегічного партнерства зумовлювалася браком концептуально-теоретичного обґрунтування поняття стратегічного партнерства, чітко вироблених загально-прийнятих критеріїв віднесення тих чи інших держав до категорії стратегічних партнерів, тому до їх переліку потрапляли навіть агресивно налаштовані суб'єкти міжнародних відносин, рф зосібна. У пресі лунали заклики відмовитися на деякий час від проголошення нових стратегічних партнерів та інвентаризувати відносини з країнами, що фігурують в офіційних документах як стратегічні партнери, однак такими не є де-факто.

Ситуація покращилася завдяки впорядкуванню у 2020–2021 роках зовнішньої політики України. Політика стратегічного партнерства стала більш структурованою, заснованою на реальному співробітництві особливо у

безпековій сфері. За ініціативою президента В. Зеленського розроблено важливі документи, а саме «Стратегію національної безпеки» (14 вересня 2020 р.) (Президент України, 2020) і «Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» (26 серпня 2021 р.) (Президент України, 2021). Вибудовуючи ієрархію стратегічних партнерств два документи розмежовують країни на групи, використовуючи щодо них різні терміни, що не сприяє цілісному баченню стратегічного партнерства держави.

До початку повномасштабного вторгнення РФ з Україною укладено тільки дві угоди, обопільно закріплені міжнародно-правовими актами, в яких чітко визначається стратегічний рівень відносин. Це «Хартія Україна–США про стратегічне партнерство» (2008 р., оновлена версія 2021 р.) й «Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство з Британією» (2020 р.). Сьогодні цим пріоритетним стратегічним партнерам України належить лідерство в наданні допомоги Україні. За оцінками низки дослідників гегемонізм США послаблюється, а отже, припускається, що «виходячи з такої перспективи Україна не може розраховувати на довгострокову та одностайну підтримку з боку США, оскільки Америка буде поступово втрачати свою здатність чинити вирішальний вплив на міжнародні процеси і коло стратегічних інтересів Америки значно звужиться, принаймні Україна залишиться поза його межами. Стратегічне партнерство України та США очевидно втратить свою теперішню актуальність» (Перепелиця, 2023; 176). Наразі президент США Д. Байден підписав закон про виділення Україні пакету військової та фінансової допомоги на понад 60 мільярдів доларів й після невеликої паузи військова допомога США почала надходити в Україну.

Лондон не лише збільшує військову, гуманітарну та фінансову допомогу, а й перебирає на себе геополітичне лідерство в Європі. В умовах війни Британія першою з G7 підписала з Україною історичну безпекову угоду, яка, на думку експертів, допоможе захистити українську незалежність у наступні десять років (Брайлян, 2024). Як прокоментував куратор переговорів з Великою Британією Ігор Жовква, поряд з угодою про стратегічне партнерство 2020 року і новою

угодою від 12 січня 2024 розробляється ще одна, яка буде більш комплексною. Йдеться про 100-річне партнерство України з Великою Британією (Саєнко, 2024).

Континентальні Франція й Німеччина віднесені Україною також до категорії пріоритетних стратегічних партнерів, попри те що ці країни не мають з Україною обопільних спільно узгоджених декларацій, угод, меморандумів, хартій, які б інсталивали двостороннє стратегічне партнерство, як це має місце у відносинах України з США і Великою Британією. Хоча ці відносини належать до моделі односторонніх декларованих Україною, між країнами існувало й зараз значно посилене політичне, військово-технічне й гуманітарне співробітництво. Німеччина і Франція не лише декларують солідарність з Україною. В ході війни політика їх урядів еволюціонує в бік інтенсифікації військово-технічної допомоги Україні. Франція не є лідером за обсягом допомоги Україні, однак її президент Е. Макрон проявляє політичний радикалізм щодо надання військово-кадрової допомоги.

Контур регіонального стратегічного партнерства України включає взаємодію України з Польщею, Туреччиною, Азербайджаном, Литвою і Грузією. З цими країнами не укладено обопільних двосторонніх документів про стратегічне партнерство, однак їх відносини характеризуються різними угодами й певними інституціями, які створюють багате внутрішнє середовище співробітництва і партнерства. Нещодавно до цих країн додалася Румунія. Під час офіційного візиту президента В. Зеленського 10 жовтня 2023 р. до Румунії дві країни підписали ряд документів про стратегічне партнерство. Президент Румунії Клаус Йоханніс на спільній з президентом України Володимиром Зеленським прес-конференції в Бухаресті запевнив В. Зеленського, що Румунія і її суспільство сповнені рішучості багатосторонньо та змістовно підтримувати Україну аж до перемоги над російським агресором, звільнення всієї території та притягнення до відповідальності всіх винних у скоєнні злочинів.

Отже відносини стратегічного партнерства здійснюються Україною на глобальному, євроатлантичному й регіональному рівнях. Обрання Україною

стратегічних партнерів ґрунтується на ціннісному, цивілізаційному виборі шляху розвитку держави. Практика стратегічного партнерства сприяє зміцненню суб'єктності України на міжнародній арені. Стратегічне партнерство України є результатом довгострокового добровільного і взаємовигідного співробітництва, яке базується на об'єднанні ресурсів, компетенцій, знань і здібностей його суб'єктів, забезпечує опір агресивній політиці РФ, яка веде повномасштабну війну проти України.

Список використаних джерел

1. Брайлян, Є. (2024, 12 січня). Безпекова угода з Великою Британією: що вона змінює у підтримці України. *Радіо свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/bezpekova-uhoda-z-velykoyu-brytaniyeyu-zmist-vyklyky/32793455.html>.

2. Перепелиця, Г. (2023). Вплив російсько-української війни на глобальну і регіональну безпеку. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва. Матеріали міжнародної наукової конференції (Львів, 20 грудня 2023 р.)*. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2023.

3. Президент України (2020). Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

4 Президент України (2021). Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України». Указ Президента від 26 серпня 2021 р. № 448/2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/448/2021>.

5. Сасенко, В. (2024, 3 травня). Британія прагне укласти з Україною угоду про 100-річне партнерство. *УНІАН*. <https://www.unian.ua/world/britaniya-pragne-uklasti-z-ukrajinoyu-ugodu-pro-100-richne-partnerstvo-12624906.html>.